

Makale Adı /Article Name

Kültürel ve Siyasi Temelleri İle Panslavizm Hareketi ve Panslavizmin Balkan Milliyetçiliğine Etkisi

The Panslavism Movement With Its Cultural And Political Foundations And The Effect Of Panslavism On Balkan Nationalism

Yazar

Mehmet DOĞAN

Tarih Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, mehmet.dogan8666@gmail.com

Yayın Bilgisi

Çalışma Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi:11 Kasım 2021

Kabul Tarihi:29 Aralık 2021

Cilt-Sayı:2(3)

Atf

Doğan, M. (2021). Kültürel ve Siyasi Temelleri İle Panslavizm Hareketi ve Panslavizmin Balkan Milliyetçiliğine Etkisi, *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 133-145.

Öz

Avrupa'nın en eski halklarından oldukları kabul edilen Slavların tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Tarihte birçok devletin hâkimiyetinde yaşayan Slav toplulukları dilsel ve kültürel özelliklerini muhafaza etmişlerdir. Zamanla aralarında edebi ve kültürel anlamda bir Slavcılık fikri oluşmuştur. Bu fikrin temellerini bilinen kaynaklara göre 15. ve 16. yüzyıllara kadar götürmek mümkündür. Slavcılık fikrinin oluşumunda Slav şair ve yazarlar ile birlikte Alman düşünürlerin de etkisi olmuştur. Slavcılık fikri zamanla Panslavizm düşüncesine dönüşmüştür. Edebi olarak ortaya çıkan ve Slavlar arasında dil ve kültürel birliğini ifade eden Panslavizm düşüncesi Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan milliyetçilik fikrinin Slavlar arasında da etkili olmasıyla zamanla siyasi bir hüviyet kazanmıştır.

Panslavizm Rusya'da önce batı karşıtlığı yani Slavofillik olarak karşılık bulmuştur. Daha sonra ise Rusya'nın tarihi emellerini gerçekleştirmek için Slavlar üzerinden kullandığı bir akım haline dönüşmüştür. Panslavizm düşüncesinin nihai hedefi olan bütün Slavları birleştirme hedefine bütünüyle ulaşamamıştır ancak Panslavist faaliyetler Osmanlı topraklarında yaşayan Slav topluluklarının bağımsızlıklarını kazanmasında büyük ölçüde etkili olmuştur. Bu anlamda 19. yüzyıl hem Slavlar için hem de Panslavizm düşüncesi açısından dönüm noktasıdır.

Anahtar Kelimeler: Slav, Panslavizm, Slavofil, Slavistik, Rusya, Osmanlı, Almanya

Abstract

The history of the Slavs, which is considered to be one of the oldest peoples in Europe, dates back to ancient times. Slavic communities, which lived under the rule of many states in history, have preserved their linguistic and cultural characteristics. A literary and cultural idea of Slavism emerged between them over time. It is possible to trace the foundations of this idea back to the 15th and 16th centuries, according to known sources. Slavic poets and writers were influential in the formation of the idea of Slavism, and even German philosophers were also influential in the formation of this thought. The idea of Slavism turned into the idea of Panslavism over time. The idea of Panslavism which emerged as a literary and expressed the linguistic and cultural unity among the Slavs gained a political identity over time, with the idea of nationalism that emerged after the French Revolution, which was also effective among the Slavs.

Pan-Slavism was first defined in Russia as Slavophilism, which means anti-Westernism. After that, it turned into a current that Russia used over the Slavs to realize its historical ambitions. The main purpose of Panslavism thought, to unite all the Slavs, was not fully achieved, but Panslavist activities were largely effective in the independence of the Slavic communities living in the Ottoman lands. In this sense, the 19th century is a milestone for both Slavs and Panslavism thought.

Keywords: Slavic, Panslavism, Slavophile, Slavistic, Russia, Ottoman, Germany

1. GİRİŞ

Panslavizm akımı çoğunlukla Rusya'nın önderliğinde bütün Slavların birleşmesi veyahut Rusya'nın bu akımı kullanarak Balkanlar üzerinden tarihi emellerini gerçekleştirmesi şeklinde algılanmaktadır. Ancak Panslavizm düşüncesini bu şekilde izah etmek Panslavizmin tarih içerisinde geçirdiği sürecin eksik yorumlanmasına sebep olacaktır. Panslavizm düşüncesini anlamak ve bu düşünce doğrultusunda yaşanan tarihi olayları doğru yorumlayabilmek için Panslavizm düşüncesinin fikri temellerinin oluşumunu ve Slavların tarih içerisindeki yolculuğunu bilmek ve iyi analiz etmek gerekmektedir. Panslavizm Slav ırkları arasında uzun bir süreçte sessiz bir şekilde olgunlaşmış ve temelde Slavların dil, edebiyat ve kültür gibi ortak miras etrafında birleşmesini ifade eden bir düşüncedir.

Fransız İhtilali ile milliyetçilik fikri Slavlar arasında da etkisini göstermesiyle Panslavizm Slavlar arasında dil ve kültür birlikteliğinin yanında ideolojik ve siyasi birlikteliği de ifade eder hale gelmiştir. 1848 İhtilalleri sırasında Slav topluluklarının da hâkimiyetinde yaşadığı Almanya gibi devletlerde yaşanan milliyetçi hadiseler Slavları milli varlıklarını korumak adına dışarıdan destek arayışına itmiştir. Aranılan destek Slav kökenli bir devlet olan Rusya'yı işaret edecektir. Rusya, Panslavizmi ve Slavları tarihi emellerini gerçekleştirmek için kullanacaktır. Rusya'nın süreklilik arz etmeyen değişken dış politikası doğrultusunda Panslavizm politikası da değişkenlik göstermiştir. Başta batı karşıtlığı olarak Rusya'da yayılan Panslavizm daha sonra devlet kontrolünde Avusturya ve Osmanlı Devletlerini yok edip İstanbul merkezli büyük bir Rus devleti kurma planının bir parçası olarak kullanılmıştır.

2. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE SLAVLARIN DURUMU

Slav kelimesinin, İngilizce 'köle' anlamına gelen 'slave', Leh dilinde ise aynı dili konuşan topluluk ve sözcük anlamlarına gelen 'slowo' sözcüğünden geldiği ifade edilmektedir (Bakır ve Oğuz, 2020, s.150). Slav kelimesi ilk olarak milattan sonra 6. yüzyılın başlarında kilise babası Pseudo Cesarios'un yazdığı eserde görülmüştür (Kurat, 1987, s.3).

Slavların buldukları bölgelere ne zaman geldikleri kesin olarak bilinmese de, Avrupa'nın en eski topluluklarından oldukları kabul edilmektedir (Çağ, 2008, s.205). Antropolojik ve dil araştırmaları neticesinde Slavların Hint-Avrupa kökenli milletlerle aynı ırktan oldukları saptanmıştır (Kurat, 1987, s.3).

Kökenleri aynı olan Slav toplulukları, VI. yüzyıldan beri Avrupa'da var olmuşlar ve zaman içerisinde Avrupa'nın farklı bölgelerine yayılmışlardır. Buna rağmen çoğunlukla birbirlerine komşu durumunda yaşamışlardır (Çağ, 2008, s.206).

Tarihi süreç içerisinde Slavların durumuna bakıldığında İlk Slav vatanının Vistül nehri, Polesiye ve Dnepr sahasına kadar geniş bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Milattan önceki dönemlerde Pripet-Vistül havzasında yaşayan Slavların at evcilleştirme ve yetiştirme ile ilgili bilgileri Türklerden aldıkları düşünülmektedir.

İdil Volga nehrini aşyp Avrupa'ya göç eden Avarlar Pannonya merkezli büyük bir devlet kurarak bölgeye hâkim olmuşlardır. Bu sebeple doğu Slav toplulukları uzun süre Avar hâkimiyetinde kalmıştır. Bu hâkimiyet Slavların tarihsel gelişim süreçlerinde siyasi ve kültürel açıdan onları etkilemiştir. Öyle ki Slavların siyasi olarak ilk kez tarih sahnesinde görünür hale gelmelerinde, ilk siyasi teşkilatlarını oluşturmalarında ve etnik ve kültürel anlamda karakteristik özelliklerinde bir takım değişmelerin ortaya çıkmasında Avarların hâkimiyetlerinin etkisi olduğu görülmektedir. En önemlisi ise Slavların Slav varlıklarını sürdürdükleri ve muhafaza ettikleri Bohemya ve Balkanlara yerleşmelerinde de Avar hâkimiyetinin etkisi olmuştur. Avarlardan sonra Slavlar Hazar hâkimiyetine girmişlerdir (Kurat, 1987, s.5-6).

Avarlardan sonra Hunlar, Spartalılar, Hazarlar, Slavlar üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Daha sonra M.S. 2. yüzyıldan itibaren bazı Germen kavimlerinin de Slavlar üzerinde hâkimiyetleri olmuş ve akabinde 8. yüzyılda İskandinavya'dan gelen Normanlar, Yukarı Dinyeper havzasına gelerek burada farklı zümreler halinde yaşayan Slavları birleştirerek bir devlet kurmuşlardır. Fakat bu Germen topluluğun nüfusu, Slavlara göre daha az olduğundan zamanla Slavlar arasında asimile olmuşlardır (Çağ, 2008, s.206-207).

Aynı kökene sahip olmalarına rağmen bölgesel olarak bazı farklılıklar gösteren Slavlar buldukları bölgelere göre, Doğu Slavları, Batı Slavları ve Güney Slavları olmak üzere üç ana grup halinde tasnif edilmiştir.

Bu tasnife göre; Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslar Doğu Slavları grubunu, Polonyalılar (Lehler), Çekler ve Slovaklar Batı Slavları grubunu, Boşnaklar, Hırvatlar, Sırpalar, Karadağlılar, Bulgarlar, Slovenler ve Makedonlar ise Güney Slavları grubunu oluşturmaktadır (Özgen, 1999, s.4-7).

Slavların bu şekilde tasnif edilmesinde şüphesiz hâkimiyeti altında yaşadıkları devletlerin farklı olması ve buna göre dil din ve kültürel bir takım özelliklerin farklılık göstermesi etkili olmuştur.

Slavlarda Hıristiyanlığın kabulüne kadar bir takım ilkel dinlere inanış söz konusudur. Bazı nesne ve varlıkları kutsal addedip onlara inanmak bir nevi totemizmden bahsedilebilir. Daha sonra Hıristiyanlığın ortaya çıkması ve yayılmasıyla Slavlarda Hıristiyanlık dinini kabul etmişlerdir. Hıristiyanlığın Ortodoks ve Katolik olarak parçalanmasıyla birlikte Slav toplulukları da bölgesel olarak, hâkimiyetleri altında buldukları devletlerin siyasi, ideolojik ve dini görüşlerinin etkisinde kalarak Ortodoks ve Katolik olarak iki ana gruba ayrılmışlardır.

Orta ve Doğu Avrupa'dakiler çoğunlukla Ortodoks-Grek kilise ve kültürünü benimserken, Balkanların ve Avrupa'nın batısında kalanlar Katolik anlayışı benimsemişlerdir. Siyasi olarak Batı Slavları Alman imparatorluğunun, Balkan Slavları da Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalmışlardır. Ayrıca bunların dışında Müslüman ve Protestan Slavlar da vardır.

Buldukları bölgelere göre kısmi farklılıklar gösteren Slav dili Hıristiyanlığın kabulü ile ibadet dili olmuş ve bu sayede uzun yıllar değişmeden varlığını sürdürmüştür (Özgen, 1999, s.8-18).

Ortodoks Slavlar geleneksel olarak Kiril alfabesini, Katolik ve Müslüman Slavlar ise Latin alfabesini kullanmışlardır. Din, dil ve alfabe gibi unsurlar Slavlar arasında Slav birliği, Slavcılık gibi düşüncelerin yayılmasında etkili olmuş ve Panslavizm akımının da fikri temellerinin oluşumuna katkı sağlamıştır.

Tarihsel süreçte Slavlara aynı ırktan olan Ruslar diğer Slavlara göre kendi devletlerini kurmaları bakımından daha şanslı addedilebilir. Moğolların bölgeyi istilası Moğol hâkimiyetine giren Rus beyleri Moğolların zayıflamasıyla zamanla neticesinde Moskova Knezi'nin liderliğinde bir araya gelmiş ve Altınordu devletinin merkezî idari yönetim anlayışından dolayı birlik olmayı başarmışlardır. Moskova yönetimi ve özellikle Petro sonrasında Rusya Devleti uyguladığı batı eksenli siyaset ile batı kültür ve medeniyetinin Rusya'da yayılmasını hızlandırmış ve teknik anlamda Rusya'nın gelişimine katkı sağlamıştır.

Doğu Slavları Rusya örneğinde olduğu üzere bir birlik oluştururken Güney ve Batı Slavları bir birlik tesis edememiş çoğunlukla Almanya ve Osmanlı Devleti hâkimiyetinde kalmışlardır. Bu grupta yer alan Slav Toplulukları hâkimiyetinde yer aldıkları devletlerin etkisinde kalarak birbirlerinden farklı özellikler göstermişlerdir. Lehlerin Hıristiyan dinini kabul etmesi ve Slovaklar ile Çeklerin batı medeniyeti içinde yer alması çoğunlukla

hâkimiyetinde yaşadıkları Alman etkisinden dolayıdır. Buna karşılık Çeklere göre daha muhafazakâr olan Lehler Ortodoks olan Rusya'ya ve de Katolik olan Almanya'ya karşısında kendilerini koruyabilmişlerdir. Güney Slavlarının çoğunluğunu oluşturan Balkan Slavları 14. yüzyıldan itibaren bağımsız olana kadar Osmanlı Devleti himayesinde kalmışlardır.

Uzun bir süre Germen ve Türk hâkimiyetinde kalarak varlıklarını koruyan Slav topluluklarının tepkisi çoğunlukla hâkimiyetlerinde yaşadıkları bu devletlere olmuştur (Çağ, 2008, s.206).

3. SLAVCILIK VE PANSLAVİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI

Panslavizm akımını doğuracak olan Slavcılık düşüncesinin ortaya çıkışı ve gelişimi, Slav topluluklarının tarihsel gelişmelerine benzer şekilde çok boyutlu ve birden çok farklı değişkenin etkisi ile gerçekleşmiştir. Bütün fikir akımlarında olduğu gibi Slavcılık fikrinin ortaya çıkışı da öncelikle edebi ve kültürel yollarla olmuştur. Edebi ve kültürel tarzda ortaya çıkan Slavcılık fikri zamanla siyasi ve ideolojik bir fikir olan Panslavizm akımına dönüşmüştür (Asker ve Özel, 2016, s.23).

Ortodoks Slavların oluşturduğu balkan toplulukları hâkimiyetleri altında buldukları Bizans İmparatorluğu zayıflayınca bir müddet birbirleri üzerinde hâkimiyet mücadelesine girişmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti'nin bölgeye hâkim olması ile Osmanlı hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bundan sonra Slav halkları arasında kendilerini Türk hâkimiyetinden kurtaracak ve özgürlüklerine kavuşturacak bir kurtarıcı fikri oluşmaya başlamıştır. İstanbul'un Fethi ile Osmanlı Devleti'nin bölgede etkin güç konumuna gelmesi bu fikirlerin ötelenmesine neden olmuştur. Diğer yandan İstanbul'un fethi ile Ortodoks Hıristiyanların dini merkezi İstanbul'dan Moskova'ya kaymaya başlamıştır. Bu durum Moskova Knezliği'ni zamanla Avrupa'da Slavların sığınacağı mercilerden birisi durumuna getirecektir. İlk dönemler devlet politikası seviyesinde olmasa da bireysel olarak bazı şahısların Ortodoks Slavlar ile Rusya arasında Avusturya ve Osmanlıya karşı ittifak fikirleri ve girişimleri olmuştur. Başlangıçta pek önemsenmeyen bu fikirler zamanla siyasiler nezdinde de karşılık bulmuş ve Panslavizm politikası olarak tarihte yerini almıştır (Demiroğlu, 2009, s.77).

Panslavist yönelimlere dair ilk izlere 16. yüzyılda bir takım Slav şair ve tarihçilerin kitaplarında rastlanmaktadır. II. Osman döneminde Osmanlı'nın Hotin'e yaptığı sefer (1604-1622) başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu durum Slavlar tarafından Leh Prensi Vladislav'ın zaferi olarak nitelendirilmiştir. Bu zafer anısına İvan Gunduliç tarafından kaleme alınan 'Osman' isimli manzum eser Slavlar arasındaki birlik ve beraberliği üzerine yazılmış ilk örnek niteliği taşımaktadır. Eserde bu başarı abartılarak övülmüş ve Vladislav'ın bir Slav birliği tesis edebileceği iddiaları üzerinde durulmuştur (Çağ, 2008, s.207).

Slavların birlik olma fikrini Güney Slavları daha ziyade savunmuşlar ve açıkça dile getirmişlerdir. Bunun en belirgin sebebi Katolik ve Ortodoks olan bu Slavların büyük ölçüde Müslüman Osmanlı'nın ve Protestan olan Avrupalı kavimlerin hâkimiyeti altında yaşamak zorunda kalmalarıdır.

Slavların tek çatı altında toplanması gerektiği fikrini ilk kez dile getiren Hırvat asıllı Yuriy Krijaniç olmuştur (Demiroğlu, 2009, s.77-78). 1659 senesinde Çar Aleksey Michayloviç'in saray kütüphanesinde görevlendirdiği, daha sonradan Katolik ajanı olduğu anlaşılan ruhban Krijaniç yazdığı eserinde Slavlar halkları arasında yalnızca Rusların özgür bir devlet teşkil ettiklerini bu yüzden Slavların Rusya'nın liderliğinde bir birlik oluşturabileceğinden bahsederek Rus çarına Slavları bir araya toplaması için çağrıda bulunmuştur.

Krijaniç bilhassa Slavlar arasındaki din ve dil farklılıklarına dikkati çekerek, bu ayrılıkların bir an önce giderilerek ortak dil ve din birliğinin tesis edilmesi gerekliliğini ve asıl önemlisi Lehistan'ın her şartta desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. I. Petro'nun, Prut Seferi sırasında Balkanlardaki Slavları ayaklandırma girişimi bu anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkmış ancak tam manası ile ses getirememiştir. Ayrıca II. Katerina'nın da Osmanlı'ya karşı giriştiği seferler sırasında Slavları kullanmak istediği bilinmektedir. Fakat bu hareketlerin topyekün tavır haline dönüşmesi daha sonraki süreçte gerçekleşecektir. Bu görüşler nihayetinde Rusya'nın hâkimiyetinde bütün Slavları içine alan büyük bir Slav devleti kurma amacını taşıyacak Panslavizm fikirlerine dönüşecektir (Çağ, 2008, s.207-208).

4. SLAVİSTİK BİLİMİ VE PANSLAVİZMİN OLUŞUMUNA ETKİSİ

Panslavizmin ortaya çıkmasında ve bir politika haline gelmesinde edebi ve kültürel açıdan bir takım girişimler etkili olmuştur. Bunlardan en önemlisi 1725'te Rus İlimler Akademisi'nin açılmasıdır. 1755 senesinde ise *Moskova Üniversitesi*'nin kurulması ile Slav dili, tarihi ve kültürünü inceleyen 'Slavistik' denilen bilim dalı ortaya çıkmıştır. Bu bilim dalının oluşumunda Alman Schlözer önde gelen isim olmuştur. Bu isimle birlikte Çek milletinden Şafarik, Dobrovsky, Palacky, Kopitar, Sloven milletinden Mikloşiç ve Sırp'lardan Karaciç gibi bilim insanları bu bilim dalının oluşumunda ve doğal olarak Slavcılık fikrinin yayılmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Öncelikle bu fikirler ve hareketler Rusya'nın dışında yayılma alanları bulmuş, süreç içerisinde Rusya'da da desteklenmiştir. Özellikle Vostokov Slavcılığın Rusya'da da yayılmasında etkili olmuştur. Tarihi emelleri düşünüldüğünde, Rusların, tüm Slavları birleştirmeyi amaç edinen bu hareketi desteklemeleri kaçınılmazdır.

Genel anlamda Slav topluluklarını birleştirmeyi amaçlayan Panslavist düşünceye yine Slav halklarından birisi olan Lehliler tarafından sıcak bakılmamıştır. Lehliler Panslavizmin zamanla bir Ruslaştırma politikasına evrileceğini düşünmüşlerdir. Böyle olduğu takdirde Rusya'nın Lehler üzerinde baskısı artacaktır. Bundan dolayı diğer Slav topluluklarından farklı olarak bu düşünceye mesafeli yaklaşmışlardır. Nitekim 1830 yılında çıkan Leh ayaklanmasının çok sert bir biçimde Ruslar tarafından bastırılması Lehlerin düşüncelerini pekiştirmektedir. Ruslar tarafından Lehlilere uygulanan sert müdahalelere Tyütçev ve Puşkin gibi şairlerin edebi olarak eserlerinde yer vermeleri yine Lehler arasında Rus karşıtı düşüncelerin yayılmasında etkili olmuştur.

Yine 1818 – 1822 arasında Prag'da açılan Memleket Müzesi Çek ve Slovakların sahip olduğu birtakım arkeolojik ve etnografik özellikleri ortaya çıkarmıştır. Bu gelişme Slav birliği düşüncesini kuvvetlendirmesi bakımından önemlidir. Bu müzede bulunan bilgilerin Çekçe yayınlanması Almanlarla birlikte Çek ve Slovak bilim adamlarını da konuda öncü duruma getirecektir. Çek tarihçi Palacky ve şair Kollar bu manada genel Slav hareketinin liderleri durumundadır. Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçi fikirler bu bilim insanlarının çalışmalarıyla kısa sürede neredeyse bütün Slav halkları arasında ses getirmiştir (Çağ, 2008, s.208).

Panslavizmin ortaya çıkışında en önemli pay Çeklere aittir. Bu fikrin tohumları Çek şair Kollar tarafından atılmıştır. Çek tarihçi Palacky tarafından da bu fikir doğrultusunda Habsburg topraklarında merkeze bağımlı ancak özerk bir Slav federasyonunun kâğıt üzerinde tasarımı yapılmıştır (Kurat, 1999, s.175).

Rusya ile adı sıklıkla anılan Panslavizm Rusya'da 'Slavophil' (Slavofillik) şeklinde isimlendirilen batı karşıtlığı fikri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düşünceyi savunanlar Avrupa'ya aldanmamak gerektiğini insanlığı kurtaracak tek devletin Rusya olduğunu savunmaktadır. Esasen Petro dönemi Batılılaşma politikasına bir tepki olarak, edebi alanda ortaya çıkan Khomyakov'un ortaya çıkardığı bu düşünceler, zaman içerisinde ideolojik bir düşünce şeklini almıştır (Kaya ve İşyar, 2009, s.30).

Slavofilizm düşüncesini siyasi anlamda ilk defa kullanılması ve ortaya konması Pogodin tarafından olmuştur. Çünkü bu düşüncenin en önemli lideri Mikhail Petrovich Pogodin'dir (Armaoğlu, 2010, s.696-697). Kırım Savaşı'ndan önce Rusya'da Slavofil düşüncüyü savunan aydınlar 1841 yılında kurulmuş olan Moskivtyanın adlı dergide bir araya gelmişlerdir.

Pogodin'in düşüncelerine göre Avusturya Macaristan ve Osmanlı Devleti yıkılmalı, bu devletlerin yerine Rusya'nın himayesinde İstanbul merkezli Slavların yaşadığı coğrafyayı içine alan büyük bir Slav devleti kurulmalıdır. Pogodin ve aynı fikirde birleşen diğer aydınlar bir araya gelerek bu amaçlarına ulaşmak için 1857 yılında Moskova'da Slav Yardım Derneği'ni kurmuşlardır.

Pogodin Büyük bir Slav devleti kurma amacıyla Osmanlı himayesinde yaşayan Slav topluluklarından faydalanılması gerektiğini Rus siyasilerine bildirerek fikirlerini kabul ettirmiştir. Bundan sonra artık Panslavizm hareketi Rusya'nın kontrolü altına girmiş, Pogodin de Rus Panslavistlerinin en önemli isimlerinden birisi haline gelmiştir.

Slav Yardımlaşma Derneğinin Amaçlarını Pogodin Rus Dışişlerine gönderdiği mektupta şu şekilde açıklamaktadır; Güney Slavlarının kiliselerine ve okullarına para yardımı yapma, kitap malzeme ve ayın için gerekli olan malzeme yollama, Rusya'ya eğitim için Slav gençlerinin getirilmesi ve bu gençlere maddi manevi yardımda bulunmak.

Rusya himayesinde gelişen Panslavizm'in üç ana amacı bulunmaktadır, birincisi doğu istikametinde yeni toprakları ele geçirmek ve emperyalizmini geliştirmek, ikincisi, hâkimiyeti altında yaşayan ırkları Ruslaştırmak, üçüncüsü ise Rus toprakları dışında yaşayan Slav halklarını Rusya hâkimiyetinde birleştirmek (Keleş, 2008, s.127-128).

5. POLİTİK BİR GÖRÜŞ OLARAK PANSLAVİZM VE RUSYA

Görüldüğü üzere Panslavizm hareketi başlangıçta siyasal nitelikte ortaya çıkmış bir hareket değildir. Sanılanın aksine Rusya'da değil Rusya dışındaki Slavlar toplulukları arasında bir dil birliği ve kültür hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Panslavizmin temelini teşkil eden görüşlerin kaynakları çok eski olup 17. yüzyıl ve öncesine kadar ulaşmaktadır. Ancak Avrupa'da ortaya çıkan diğer fikir akımlarında olduğu gibi Panslavizm akımı da Fransız İhtilali'nin bir sonucu olduğu kabul edilmektedir. Bunda Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımının balkan Slavlarını da etkisi altına alması ile Rusya'nın bu Slavları politik olarak kullanmak istemesi etkili olmuştur diyebiliriz. Slavlar arasında yayılan Slavcılık dilde ver kültürde bir olma düşüncesi bu yüz yıl itibariyle millet inşası ve siyasi bağımsızlık hareketlerine dönüşmüştür. Panslavizm kavramı özellikle 1870'li yıllardan itibaren batı Avrupa siyasi çevrelerinde de kullanılmaya başlamıştır. Bu kullanımla Panslavizm Rusya'nın liderliğinde bütün Slav topluluklarının siyasi dayanışmaları ve birlikteliklerinin sağlanmasına yönelik bir fikir hareketi anlamında karşılık bulmuştur. Siyasi anlamda kullanımıyla nu hareketten en çok zarar gören iki devlet Avusturya Macaristan ve Osmanlı Devleti olmuştur. Doğu meselesinde Osmanlı, İngiltere ve Avusturya açısından Panslavizm Rusya'nın elindeki en etkili güç olarak görülmüştür (Armaoğlu, 2010, s.695-696).

Panslavizm kavramını ilk olarak 1826'da Slovak yazar J. Herkel tarafından Slav dili üzerine yazılan eserde kullanılmıştır. Herkel bu kullanımıyla Panslavizmi ilmi literatüre kazandırmış ve dolayısıyla bu sözün daha sonra siyasi bir terim olarak ele alınmasına yol açmıştır. O, Panslavizmi edebi ve kültürel anlamda bütün Slav topluluklarının kültürel etkileşimi olarak, siyasi anlamda ise bütün Slav topluluklarının tek çatı altında büyük bir devlet şeklinde birleşmeleri olarak ifade etmiştir (Aydın, 2004, s.73-82).

Panslavizmin Rusya ile özdeşleşmesi ve siyasi anlamda kullanılması Rusya'nın tarihi hedefler ile ilgilidir. Slav asıllı olarak bir kara devleti olan Rusya hemen her dönemde sıcak

denizlere inmek istemiştir. Rusya'nın denizlerde hâkimiyet sahasını genişletmek için hedefine koyduğu ilk denizler coğrafi olarak yakınında yakın olan Karadeniz, Baltık ve Hazar Denizi olmuştur. Deniz hedeflerinin ikincisi ise Akdeniz, Basra Körfezi, Pasifik ve Büyük Okyanus'u da kapsayan sıcak denizler diye tabir edilen bölgeler olmuştur. İkinci hedefe ait politikaları başlatan Çar I. Petro'dur. Petro bu hedef doğrultusunda Osmanlıdan Azak Kalesi'ni (1696) almak ve daha sonra Karadeniz'i ve akabinde İstanbul'u da ele geçirip Ege ve Akdeniz'e inmek şeklinde vazgeçilmez bir politika izlemiştir. Bu hedeflerini gerçekleştirmek için, Karadeniz'de bir Rus donanması oluşturmak, Balkanlardaki Slav toplulukları ve Hıristiyanları kendi amacı doğrultusunda Osmanlıya karşı ayaklandırmak gibi her türlü yolu kullanmıştır. Bu yollarla İstanbul'u ele geçirip sıcak denizlere inerek dünya siyasetine dâhil olmak istemiştir. Aynı şekilde yine bu amaç doğrultusunda Karlofça Antlaşmasından sonra Hıristiyan Ortodoks olan balkan Slav toplulukları arasına misyonerler yerleştirerek Sırp, Bulgarlar ve Rumlar arasında Osmanlıya karşı isyana teşvik edici fikirler aşılama başlanmışlardır. Petro yayılma alanı olarak Osmanlı, İsveç ve Leh topraklarını seçmiş ve yayılmacı bu siyaseti doğrultusunda güçlü bir istihbarat ve casusluk sistemi kurmuştur.

Petro'nun uyguladığı politikalar onu tam anlamıyla amacına ulaştıramamış, bu sebeple Karadeniz'e ulaşma ve sıcak denizlere inme hedeflerini kendi tabirleriyle Türk meselesinin çözümünü haleflerine siyasi bir politika mirası olarak bırakmıştır.

Öyle ki ondan sonra gelen Rus Çarları ve Çariçeleri de bu siyaseti benimsemişler ve bu politikayı gerçekleştirmek için çalışmışlardır (Keleş, 2008, s.124).

I. Petro devrinden itibaren yapılan çalışmalarla Rusya artık Osmanlı Devleti'nin zaafa uğradığını anlamıştı. Petro'dan sonra Osmanlı'nın Rusya karşısında daha da zayıf durumda olduğu bilinmektedir. Petro'dan sonra Rusya'nın başına geçen II. Katerina, bu Osmanlı'nın bu içinde bulunduğu bu zaaftan faydalanarak Osmanlı Devleti'ni "yok etme" düşüncesindeki büyük hedeflerine ulaşabileceğine inanmıştır. Bunun hedefin ilk aşaması Petro zamanında olduğu gibi Karadeniz'e inmek ve sonrasında Kırım'ı ele geçirmek seklindedir.

Daha sonraki safhada ise Boğazlar ve İstanbul ile Ege Denizi'ndeki adaları ele geçirerek Rus hâkimiyeti altına almak Osmanlı Devletine son vermeyi amaçlamaktadır. Bu surette nihai olarak Osmanlı'nın yok edildiği bu topraklar üzerinde İstanbul merkezli bir Grek Devleti (Büyük Yunan Devleti) kurmak hedeflenmiştir. Daha sonra II. Katerina'nın izlediği bu politika Grek Projesi olarak adlandırılacaktır.

Grek Projesi adı verilen bu tasarı ile "Osmanlı'nın Avrupa'dan kovulması, İstanbul merkez olmak üzere bir Rus prensinin idaresi altında Grek Devleti'nin kurulması" hedeflenmektedir.

Rusya'yı bu siyaseti izlemeye yönelten başka bir unsurda 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'dır. II. Katerina, bu anlaşmanın 7. ve 14. maddelerine istinaden Ortodoks Osmanlı halkı üzerinde koruma hakkının olduğunu iddia etmeye başlamıştır. Antlaşmanın bu maddelerine dayanarak Rusya, en küçük bir bahane ile Osmanlı'nın iç işlerine müdahale hakkına sahip olmuştur (Kurat, 1990, s.25).

Rusya'nın izlediği bu politika tam anlamıyla başarıya ulaşmamıştır. 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisi Balkan ulusları arasında da yayılmış, bu doğrultuda Sırp 1812'de özerklik elde eden ilk millet olmuş, bağımsızlıklarını kazanan ilk millet ise 1829 itibarıyla Yunanlılar olmuştur.

Rusya'nın izlediği siyaset ve bütün bu gelişmelere rağmen 19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Osmanlı Devleti hala Balkanlara, boğazlara ve İstanbul'a hâkim olan devlet durumundadır. Dolayısıyla Rusya'nın hedeflerini gerçekleştirmesi için yeni bir projeye ihtiyacı

vardır. Rusya'nın tarihi emellerini gerçekleştirmek için uygulamaya koyacağı yeni projenin adı Slav topluluklarının tek bir çatı altında birleşmesini amaçlayan Panslavizm olacaktır.

Çar I. Petro ve II. Katerina uyguladıkları siyaset ile kendi çıkarları ve amaçları doğrultusunda Slav topluluklarını diğer devletlerin hâkimiyetinden ayırmaya çalışmışlardır. II. Katerina, Grek Projesi ile bir anlamda Panslavizm politikasının ön hazırlığını oluşturmuştur. Rusya, kendisine yayılma alanı olarak Balkanları yani Osmanlı topraklarını seçmiştir. 1875'ten itibaren Balkanlarda ortaya çıkacak karışıklıklarla ilgilenen Rusya olan Rusya, bu müdahalelerini Panslavizm ismi altında devam ettirmiştir.

Doğal olarak Osmanlı Devleti, Balkanlar'da birçok Slav topluluğu bünyesinde barındırdığı için Avusturya-Macaristan ile Panslavizm adı ile gerçekleşecek siyasi hareketlerden en fazla etkilenen devlet konumunda olmuştur (Keleş, 2008, s.125-126).

Fransız İhtilali'nden sonra milliyetçilik akımı açısından önemli olan 1848 İhtilallerinin de Panslavizm politikası üzerinde büyük etkisi olmuştur. Öyle ki Avusturya'daki ihtilalde Macarların milli birlik ayaklanmaları Avusturya himayesinde yaşayan Slavları etkilemiş ve Slavların Prag'da bir Slav kongresi yapmasına sebep olmuştur. Çoğunluğunu Çek ve Slovakların oluşturduğu şair ve yazarların bir araya geldiği kongrede Habsruglara karşı Slav haklarının korunması ve kültürel birliktelik amaçlanmış siyasi birliktelikten bahsedilmemiştir. Ancak Prag'da bu sırada çıkan bir ayaklanmaya Viyana hükümetinin sert müdahalesi Slavları kendilerini koruyacak dışarıdan bir destek arayışına sevk etmiştir. Aradıkları destek tek bağımsız Slav devleti olan Rusya olmuştur. Ancak Rusya'nın ülkesi dışındaki Slavlarla hemen ilgilenmemiştir.

Kırım savaşı sırasında Avrupa devletlerinin Rusya aleyhinde birleşmesi ve Rusya'nın yenilmesi Rusya'da milliyetçiliği tahrik etmiş ve 1848 İhtilalleri ile Kırım Savaşı Avrupa yaşayan Slavlar ile Rusya'yı yakınlaştırmıştır. Bu iki mesele adeta Slavlar ile Rusya yakınlaşmasında bir köprü görevi görmüştür.

Kırım Savaşı öncesi Pogodin'in önderliğinde şair ve yazarlarca Rusya'da başlatılan Panslavist hareketler bu dönemde hükümet politikası olarak daha da yaygınlaştırıldı. Böylece Kırım Savaşı sonrasında Panslavizm hareketi Rus Hükümetinin ve devletinin kontrolü altına girmiş ve yeni bir ivme kazanmıştır. Slav halklarından özellikle Sırlar Rusya'nın yanında önemli bir rol oynamıştır.

1871 yılına gelindiğinde ise Alman milli birliğinin kurulmasıyla Panslavizm hareketi daha da hızlanmıştır. Çünkü bu birliğin kurulması Slav birliği düşüncesi için tehdit olarak algılanmış ve karşı hamle olarak Slav birliği ile cevap verilmesinin gerektiği düşünülmüştür. Bu durum Rus aydınlarının ve düşünürlerinin Panslavizm üzerine teoriler oluşturmalarına sebep oldu. Bu doğrultuda Nikolay Yakovlemç Danilevskiy'nin 1869'da kurulmuş olan Zarva (Şafak) isimli dergide yayınladığı on makalesi ile daha sonra bu makalelerin birleştirilmesi suretiyle 1871 de çıkarılan Rusya ve Avrupa isimli eseri büyük ses getirdi ve adeta Panslavizmin anayasası olarak kabul edildi. Bu kitaba göre Büyük Slav İttifakı veyahut Rus Slav birliği denilen devlet merkezi İstanbul olmak üzere Adriyatik Denizi'nden Büyük Okyanus'a, Kuzey Buz Denizi'nden Ege Denizine uzanan büyük bir coğrafyada teşekkül edecekti (Armaoğlu, 2010, s.697-698).

Rusya'nın tarihi emellerini gerçekleştirmek için birçok yolu denediği görülmektedir. Yine bu hedeflerine ulaşmak için son safhada başvurduğu Rus Panslavizm politikası da diğer politikaları gibi Rusya'nın uluslararası ilişkilerinde vazgeçilmez ya da değişmez sabit bir dış politika ilkesi olarak sürdürülmemiştir. Rusya Slav topluluklarının dil ve kültürel alanda temellerini oluşturduğu bu fikri uluslararası ilişkilerinde amaçları doğrultusunda değişken bir şekilde kullanmıştır (Kurat, 1999, s.173).

Panslavizm hareketi Rusya’da gelişmeye devam ettiği 1870’li yıllarda üç önemli engelle karşılaşmıştır. Bunlar birincisi bazı Panslavistlerin Ruslaştırma fikrine kaymaları ve önem vermeleri olmuştur. Bu fikri savunanlara göre Slav toprakları ele geçirilmeli ve Slav toplulukları Ruslaştırılmalıdır. Bu durum bazı Slav topluluklarının tepkisine yol açmış ve Rusya’ya yakınlaşmalarını engellemiştir. İkinci engel Rusya’nın bütün Slavlardan öte Ortodoks Slavlar arasında bir birlikteliği öncelmesi olmuştur. Bu durum Ortodoks olmayan Slavların tepkisine sebep olmuştur. Üçüncü engel ise Slavlar üzerinde Rusya’nın kendi kültürünü üstün kılma isteği olmuştur. Bu durum Slav topluluklarında Slav birliği adı altında Rusya’nın hâkimiyetine girmek olarak algılanmış ve bir devletin himayesinden çıkıp bir başka devletin himayesine girme düşüncesi tepkilere yol açmıştır.

II. Aleksandr’ın hükümdarlığı süresince bu engellerden bahsetmek mümkündür. Ancak sonraki dönemde Panslavizm farklı bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Yeni dönemde Rusya’nın dil, din ve uygarlık öncülüğü gibi politikalar bir kenara bırakılmış, Panslavizm askeri güç ile Osmanlı Devleti’nin ve Habsburg saltanatının yok edilmesi amacıyla yönelik yeni bir anlam kazanmıştır.

Bu dönem Panslavizmin Pan-Rusyanizme evrilmesinin son safhasıdır. Bu yeni dönemin iki önemli temsilcisi, Andreyeviç Fadeyev ve Kont Nikolay İvanoviç İgnatıyef olarak karşımıza çıkmaktadır (Armaoğlu, 2010, s.700).

Slav komitesi üyelerinden olan General Rostislav Fadeyev siyasal Panslavizmin öncülerindedir. Fadeyev’in 1870’de kaleme aldığı “Doğu Sorunu Hakkında Düşünceler” adlı kitabı Rusya’nın yeni Panslavizm politikasını içermesi açısından ve Latince ve Slav dillerinde tercümesinin yapılmasıyla Avrupa’da büyük ses getirmiştir. Fadeyev’e göre Rusya’nın düşmanı düşünüldüğü gibi Batı Avrupa değil, Orta Avrupa’da yer alan Almanlardı. Eğer Alman birliği gerçekleşirse bu durum Rusya dışındaki Slav topluluklarının yok olması anlamına gelecektir (Aydın, 2004, s.73-82).

Fadeyev’in Slav birliği tasarısına göre Rusya merkezli bir konfederasyon kurulacak Slav devletler içişlerinde serbest özerk federe devlet olacaklar ancak başlarına bir Rus dükü getirilecektir. Bu devletlerin dış politika ve askeri konularla ilgili işleri ‘Büyük Slav Çar’ tarafından yönetilecektir. Fadeyev’e göre Ortodoksluk, dil ve kültür gibi unsurların Panslavizm hareketi için artık önemi yoktur. İgnatıyef’te aynı görüşleri desteklemektedir (Armaoğlu, 2010, s.701).

Danilevsky ve Fadeyev gibi Panslavistlerin düşünceleri Rus devlet adamı, asker ve aydınlar tarafından benimsenmiş, desteklenmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır (Aydın, 2004, s.80-82).

Bu fikirlerden etkilenecek büyük ölçüde Rus Panslavizmini resmi bir politikaya dönüştüren ve de Osmanlı planını uygulayan kişi Nikolay Pavloviç İgnatıyef olmuştur. İgnatıyef Slav Hayır Kurumunun Petesburg da açılan şubesinin üyelerindedir (Keleş, 2008, s.131).

Nikolay İvanoviç İgnatıyev’in 1856’da İstanbul’a Rus büyükelçisi olarak tayin edilmesi ile Panslavizm etkisini Babıali’de de hissettirmeye başlamıştır. İgnatıyef kurnazlığıyla meşhur olmuş bir kişidir daha sonraları yalancılığı ile de ün salmıştır. Osmanlı Devleti’nde konsoloslukla beraber esas itibarıyla büyük bir casusluk ve istihbarat çalışmalarıyla Osmanlı himayesinde bulunan balkan uluslarını kışkırtarak çalkantılı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Rusya bu dönemde konsolosları vasıtasıyla etkili bir casusluk faaliyeti sürdürmüştür.

Sırbistan ve Yunanistan'ın 1821 ve 1830 yıllarında kendi devletlerini kurmuşlar, akabinde 1856'da Eflak ve Boğdan bir olup Romanya devletini kurmuşlardır. Bütün bunlar bu devletlerin Ortodoks devletler ile Rusya arasında ilişkileri arttırmıştır.

1866'da Girit isyanları sonucunda Osmanlı devletinin askeri zafiyetinin belirmesi sonucu Avrupa'da iki büyük Slav devletinin teşekkülü planları yapılmaya başlanmıştır. Bu esnada milliyetçi düşünce ve faaliyetlerin etkisi ile bağımsızlık isteyen Bulgaristan'a İgnatyev'in çabalarıyla kendilerine ait ekzarhlarını seçme hakkı verilmiştir bu durum Bulgar milli hareketinin güçlenmesine ve artmasına neden olmuştur.

İgnatyev Osmanlı aleyhine faaliyetlerine devam etmiş, yine onun etkisiyle Hersek'te bir ayaklanma gerçekleşmiştir(Temmuz 1875). Bu isyanı Mayıs 1876'da Bulgar kalkışması takip etmiş ve her iki isyanda kanlı bir surette bastırılmıştır. Bu sert tutum İngiltere ve diğer Avrupalı devletlerin Slavları Osmanlı aleyhine desteklemesi ve kışkırtmasıyla Slav toplulukları arasında Osmanlı ve Türk düşmanlığı son raddeye çıkmıştır (Kurat, 1990, s.77-80).

Bu gelişmeler Karadağ ve Sırbistan'ı da cesaretlendirmiş ve Osmanlıya karşı savaş açacak seviyeye kadar getirmiştir. Bütün bu hareketler Ruslar tarafından sadece fikri açıdan değil maddi manevi her açıdan desteklenmiştir. Öyle ki Ruslar tarafından bütün bu ayaklanma ve savaşlar sırasında kullanılacak bütün mühimmat daha önceden Rusya Panslavistler öncülüğünde kurulan 'Slavlara Yardım Cemiyeti' tarafından karşılanmıştır. Bu mücadelelere manevi desteği de 'Moskova Gazetesi' vermiştir.

Bütün bu desteklerle de yetinmeyen istediğini alamayan Rusya alınan yenilgilere tahammül edememiş ve 24 Nisan 1877'de II. Aleksandr Osmanlı Devletine savaş açmıştır.

1877-78 Osmanlı Rus savaşı olarak tarihe geçen savaşta İngiltere'nin müdahalesi ile kesin bir sonuç çıkmamıştır. Ancak savaş sonucu şartları oldukça ağır olan Ayastefanos antlaşması yapılmıştır.(19 Şubat 1878)

Ancak Berlin kongresi ile anlaşma hükümleri geçersiz sayılmıştır. Fakat bu kongre sayesinde Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız birer devlet konumuna gelmişlerdir. Bunlara ek olarak Bulgar prensliği de tesis edilmiştir. Böylece Balkan Slavları büyük ölçüde bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Kongreden çıkan kararlar Rus Panslavistlerini memnun etmemiş bunlar arasında memnuniyetsizliğe sebep olmuştur. Çünkü onların amacı Slavları bağımsız yapmak değil Rusya'nın çıkarlarını gerçekleştirmektir.

1881'de II. Aleksandr'ın yerine III. Aleksandr geçmiştir. Bu dönemde Panslavizm düşüncesi Rus ve Ortodoksluk etrafında şekillenmiştir. Aleksandr'ın düşüncesine göre Rus ve Ortodokslarının dışındaki toplulukların yaşama hakkı yoktur. Bu doğrultuda Slav toplulukları üzerinde sert politikalar uygulanmıştır. Bu sert uygulamalara Slavlardan Lehliler, Ukraynalılar ve Kazan Türkleri direnebilmiştir. Bu dönemde öne çıkan diğer bir düşünce de Alman düşmanlığı olmuştur.

Rusya'da çıkan 1905 ihtilalinden sonra Çarlık rejimi zayıflamış ve Rusya hâkimiyetinde bulunan toplulukların milli duygularında artış yaşanmıştır. Bu yönde Finler, Lehliler ve Ukraynalıların faaliyetleri öne çıkmıştır. Bu durum Rusya'da bir takım gruplarca desteklenmiştir. Bu destek sonucunda Leh yakınlığı olarak bilinen 'Neoslavizm' diye tabir edilen yeni bir Slavcı görüş meydana çıkarmıştır. Neoslavizm süreç içerisinde Slav toplulukları arasında Osmanlı ve Alman düşmanlığına dönmüştür. Ortaya çıkan bu yeni panslavist düşüncenin ilk kongresi 1908'de Prag'da yapılmış, ikinci olarak da Sofya'da 1910'da yapılmıştır (Çağ, 2008, s.216).

Balkan Slavlarının hamiliği rolüyle onlar üzerinden politikalar üreten Rusya'nın balkan Slavları üzerindeki baskıcı tutumu ve onları sömürmeye çalışması, özellikle Bulgarlar olmak

üzere balkan topluluklarında rahatsızlığa sebep olmuştur. Bu rahatsızlık zamanla balkanlarda huzursuzluklara ve balkan devletleri arasında savaşa sebep olmuştur (Saray, 2006, s.4).

Balkan Savaşları sırasında (1911-1912), Rusya Bulgarları ve Sırları desteklemek suretiyle Panslavizm politikası doğrultusundaki amaçlarını sürdürmüştür. Ancak Bolşevizm'in yayılması ve Lenin'in emperyalizme karşı duran politikaları ile Panslavizm önemli ölçüde zarar görmüştür.

Sovyet Rusyası'nda 1935 senesine gelindiğinde, değişen dengeler doğrultusunda Panslavist hareketler yeniden canlanmıştır. Özellikle bu süreçte Hitler'in Slav halklarına karşı faaliyetleri Çekler başta olmak üzere Slavlarla Rusya arasında tekrardan bir yakınlığın doğmasına neden oldu.

1937'li yıllara gelindiğinde Puşkin'in ölümünün yüzüncü yılı dolayısıyla gerçekleştirilen faaliyetler milliyetçiliğe ilgiyi tekrar arttırmış, 1941, 1943 yıllarında Moskova'da bütün Slav devletlerinin temsilcilerinin katılımıyla bir takım kongreler yapılmıştır. Bu kongreler sonucu 'Slavyane' adında bir dergi çıkarılmıştır. 1949'da ise II. Dünya harbi sonunda Yugoslavya dışında neredeyse bütün Slav toplulukları Rus işgaline uğramıştır. Fakat Tito'nun Yugoslavya'yı Rus işgalinden koruması Panslavistlerin bu kanadına ciddi zarar vermiştir (Çağ, 2008, s.217).

SONUÇ

19. yüzyıl balkanlarda ve Avrupa'nın değişik bölgelerinde yaşayan Slav toplulukları ve Panslavizm düşüncesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. 16 ve 17. yüzyıldan itibaren öncelikle edebi ve kültürel olarak Alman ve Rus düşünürlerin etkisi ile ortaya çıkan Panslavizm, 19. yüzyılın ortalarından itibaren tüm Slavları etkileyen bir siyasi akım haline gelmiştir. Aynı zamanda 19. yüzyıl uzun yıllardır başka devletlerin hâkimiyetinde yaşayan Slavlarında bağımsızlıklarına kavuştukları yüzyıl olmuştur. Panslavizm, Rusya'nın I. Petro dönemiyle başlayan sıcak denizlere ulaşma politikasının bir devamı niteliğinde karşımıza çıkmaktadır. Bu amaç ve hedef doğrultusunda Osmanlı Devleti ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu yıkılacak yerine İstanbul merkezli bir büyük Rus devleti kurulacaktır. Sonuç itibariyle Rusya'nın dış politikalarına göre şekil alan Panslavizm politikası ile Osmanlının balkan topraklarında yaşayan Slav toplulukların Osmanlıdan koparılıp bağımsızlıklarını kazanmalarına sebep olacak bir akım, bir politika haline dönüşmüştür.

Panslavizm düşüncesinin fikir olarak temellerinin oluşturulmasında ve bu düşüncenin Slav halkları arasında yayılması, ideolojik bir düşünceye dönüşmesi ve devletlerin siyasi kadrolarına ulaştırılarak onları etkisi altına almasında Panslavist şair, yazar ve bilim insanlarının önemli etkisi olmuştur. İkinci ve üçüncü kuşak Panslavistler ise bu fikirleri uygulama fırsatı bulmuşlar ve balkan Slavlarına kurdukları dernek ve cemiyetler vasıtasıyla silah ve maddi yardımlarda bulunarak Slavların bağımsızlıklarını kazanmalarına da yardım etmişlerdir.

Rusya'nın konsolosları vasıtasıyla casusluk faaliyetleri yürüterek balkan Slavlarını harekete geçirdiği de bilinmektedir. Sonuç itibariyle büyük ölçüde Panslavizm politikasının etkisi ile Güney Slavları Osmanlıdan koparılarak bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (6. bs.)*. İstanbul: Alkım Yayınları.

- Asker, A. ve Özel, Ö. (2016). Panslavizmin Çarlık Rusyası'nın Ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, (17), 17-46.
- Aydın, M. (2004). 19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15), 73-82.
- Bakır, A. ve Oğuz, E.E. (2020). Slavların Kökeni Ve Polonya'nın Kuruluşunda Büyük Rol Üstlenen I. Mieszko Dönemi. *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 14(14), 149-188.
- Çağ, G. (2008). Panslavizmin Fikri Temelleri ve Slav Birliği Çabaları. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 205-209.
- Demiroğlu, H. (2009). *Rus Kaynaklarına Göre Rusya'nın Balkan Siyaseti: Ortodoks Birliği ve Panslavizm (1856-1878)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, S. ve İşyar, Ö.G. (2009). Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, 4(8), 25-49.
- Keleş, E. (2008). Rusya'nın Panslavizm Politikasının Balkanlarda Uygulanmasına Dair Bir Layiha. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 123-140.
- Kurat, A.N. (1987). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar (2. bs.)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurat, A.N. (1990). *Türkiye ve Rusya (1. bs.)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kurat, Y. T. (1999). XIX. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'daki Panslavizm ve Panortodoks Politikası Karşısında Osmanlı Diplomasisi. *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Sempozyuma Sunulan Tebliğler 15-17 Ekim 1997 içinde (s.175)*. Ankara.
- Özgen, Ö. (1999). *Balkanlar'da Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Saray, M. (2006). *Türkiye ve Komşuları (1. bs.)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.